

Letopis revolucii – Annals of the revolution, 3-4, 99-100 [in Russian]

Narisi istoriyi komunistichnoyi partiyi Ukrayini. [Essays on the history of the Communist Party of Ukraine]. K.: vid-vo politichnoyi literaturi Ukrayini, 1964 [in Ukrainian].

Narisi istoriyi Kiyivskoyi oblasnoyi partijnoyi organizaciyi. [Essays on the history of the Kyiv regional party organization]. K.: Politvidav Ukrayini, 1967 [in Ukrainian].

Timchenko, Zh.P. (1964). *Yevgeniya Bogdanivna Bosh (1879 – 1925)*. [Eugenia Bogdanivna Bosch]. K.: Politvidav Ukrayini [in Ukrainian].

Fedosova, E.P. (1980). *Bestuzhevskie kursy – pervyy zhenskij universitet v Rossii (1878-1918)*. [Bestuzhev courses - the first women's university in Russia (1878-1918)]. M.: Pedagogika [in Russian].

Chernyshevskij, N.G. (1975). *Chto delat?* [What to do?]. L., «Nauka», 1975 [in Russian].

УДК 37:316.346(091) (477) «20»

DOI: 10.34142/2313-2345.2020.57.15

Ніколаєнко О. О.

*доктор історичних наук, професор кафедри історії України
Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди*

ВІДЛУННЯ ПОЛЬСЬКОГО ФЕМІНІЗМУ В УКРАЇНІ (ПОЛЬСЬКІ ЖІНОЧІ ОРГАНІЗАЦІЇ НАДДНІПРЯНИЩИНИ НА ПОЧАТКУ ХХ ст.)

На початку ХХ ст. в українських землях Російської імперії виникли польські феміністичні організації – в Києві (1907 з.) й Одесі (1913 р). Беручи приклад з польських жіночих організацій і підтримуючи з ними тісний зв'язок, вони прагнули підвищувати самосвідомість жінок, проводили культурно-просвітницьку роботу, намагалися допомогти жінкам у підвищенні професійної кваліфікації. У той же час польські феміністичні організації в українських містах поширювали свій вплив на все польське населення та, по суті, виконували завдання підтримки національної самосвідомості. Діяльність цих товариств давала жінкам досвід самоорганізації, громадської діяльності, підвищувала їх авторитет і приводила до зміни їх статусу.

Ключові слова: польський фемінізм, жіночі організації, жіночий рух, Наддніпрянищина.

At the beginning of the 20th century in the Ukrainian lands of the Russian Empire emerged Polish feministic organization – in Kiev (1907) and Odessa (1913). Taking the example of Polish women's organizations and maintaining a close relationship with them, they tried to raise the consciousness of women, conducting cultural and educational work, tried to help the women in professional development. At the same time, Polish feministic organization in Ukrainian cities spread their influence on all Polish population, and, in fact, performed support tasks of national consciousness. The activities of these societies gave women the experience of self-organization, community activities, enhances their credibility and led to a change in their status.

Keywords: Polish feminism, women's organizations, the women's movement, Ukrainian lands of the Russian Empire.

Постановка проблеми. Однією зі складових суспільного життя Європи у ХІХ ст. було розгортання боротьби за права жінок. Зародившись у середині століття фемінізм т. зв. першої хвилі прагнув відстоювати права жінок на освіту, на отримання професій і посад, на зміну статусу жінки в родині. Ці ідеї поширювались і в Російській імперії в колах ліберально-демократичної інтелігенції. Завдяки наполяганням громадськості жінки отримали право на вищу освіту, на зміну трудового законодавства, що розширювало коло професій, де можуть бути задіяні жінки, тощо. Початок ХХ ст. накреслив нові перспективи розвитку жіночого руху.

Для національних регіонів Російської імперії, якими були землі Наддніпрянищини та Королівства Польського, ситуація суспільної модернізації ускладнювалась національними утисками. Поширення феміністичних ідей в польському суспільстві, наростання боротьби за права жінок не могло оминати їх співвітчизниць з українських земель. Завданням даної розвідки є вияв впливу феміністичних організацій Королівства Польського на оформлення й розгортання діяльності польських аналогічних товариств Наддніпрянищини. Вивчення цих взаємозв'язків дозволить визначити, наскільки польські феміністичні організації, що

діяли в Києві та Одесі, наслідували приклад своїх варшавських колежанок, а також, наскільки вони були самобутніми. Саме останнє питання викликає інтерес, позаяк соціально-політичні умови, в яких відбувалось становлення громадської активності польських жінок Наддніпрянщини були далеко відмінними від Польщі.

Аналіз актуальних досліджень. Основними джерелами для даного дослідження були матеріали Центрального державного історичного архіву у м. Київ (ЦДІАУК), де зберігається декілька справ про діяльність Київського жіночого товариства, а також Державного архіву Одеської області (ДАОО), з якого використано документи про діяльність Товариства рівноправ'я польських жінок. Польські історики неодноразово звертались до теми зародження фемінізму і їх праці стали важливими для визначення завдань, напрямків і форм діяльності перших польських феміністичних організацій [Blobaum 2008; Dadej 2009]. Про польські жіночі товариства Наддніпрянщині згадується як в польських, так і у вітчизняних дослідженнях, присвячених історії польського населення Наддніпрянщини [Білобровець 2007; Nikolayenko 2013; Коженювський 2015: 382-390].

Виклад основного матеріалу. На початку ХХ ст. завдання фемінізму еволюціонували. Роки революції 1905-1907 рр. викликали до життя велику кількість жіночих об'єднань, що висували гасла надання жінкам виборчих прав, залучення їх у політичний процес [Юкіна 2002]. Колискою польського фемінізму стали землі, що перебували у складі Австро-Угорщини. Більш ліберальне законодавство імперії сприяло розвитку демократичної преси і дозволяло існування громадських організацій, в тому числі й жіночих. Крім створення різноманітних жіночих товариств, груп тиску, значного розголосу набула виборча кампанія 1908 р., де жіночі об'єднання лобювали кандидатуру у депутати сейму М. Дулембянку (1858–1919) [Czajacka 1990].

На початку ХХ ст. у Королівстві Польському також оформлюється суфражистський рух. У Варшаві посеред салонів, де обговорювались світські та культурні новини, виникли читальні для жінок. Тут можна бу-

ло ознайомитися з ліберальною закордонною пресою, дізнатись про досягнення жіночого руху в світі, обговорити прочитане, висловитись щодо вирішення жіночого питання у власній Вітчизні.

У 1907 р. П. Кучальська-Рейншміт організувала Związek równouprawnienia kobiet polskich (Зв'язок рівноправності польських жінок), який зіграв важливу роль у становленні жіночого руху в Польщі. В уставі товариства було визначено декілька цілей: досягнення зрівняння в правах чоловіків і жінок у цивільному, трудовому праві, судочинстві, взаємна допомога і прагнення солідарності жінок, допомога у професійно-освітній роботі та в питаннях гігієни та здорового життя.

Засновницею організації стала Пауліна Кучальська-Рейншміт (1859–1921), яка організувала у 1895-1896 рр. у Львові видання «Ster» – перший часопис, ідеї якого стали гаслами феміністичного руху в Польщі, пізніше – офіційне видання Związku.

Членкині організації відповідали за певну ділянку роботи. До того ж, до роботи в організації запрошувались відомі громадські діячі, прихильники ідеї розширення прав жінок.

Ініціативи і діяльність організації, на думку багатьох дослідників, стали першим у Польщі проектом жіночої емансипації, створеним заради досягнення рівних прав у всіх галузях життя [Gornicka-Boratynska 2001]. Товариство змогло створити різноманітні «групи тиску» – філантропічні, професійні, освітянські організації, що піднімали самосвідомість жінок, перетворюючи їх у політичних громадян.

У червні 1907 р. відбувся з'їзд польських жінок, присвячений ювілею Е. Ожешко – сорок років праці, який продемонстрував багатозаровість жіночого руху в Польщі. З'їзд тривав три дні, протягом яких було виголошено багато промов.

Промова З. Налковської (1884-1954) викликала скандал, бо замість гасел дбати про честь, моральні чесноти, громадський обов'язок, вона заявила «Вимагаємо цілого життя», що стало гаслом радикального фемінізму. Доповідачка вважала, що жінка повинна прагнути вільного кохання, залежного від її особистого вибору. Оцінка

моральності в суспільстві належить чоловікам, і сексуальність жінки таким чином цілковито підпорядкована їхнім судженням.

Заява про подвійні суспільні стандарти, про визволення жіночої тілесності стали новим явищем у польському жіночому русі, започаткувавши модерністичний дискурс в польській літературі і публіцистиці.

Отже, в польському суспільстві початку ХХ ст. сформувалось декілька течій жіночого руху, що мали свої організації, програму діяльності, періодичні видання, досвід практичних дій.

Польська спільнота Наддніпрянщини підтримувала тісні зв'язки з Батьківщиною. Громадський рух в польських землях Австро-Угорщини чи в Королівстві Польському ставав дороговказом для дій наддніпрянської полонії. Не став виключенням і рух за права жінок.

З демократизацією законодавства щодо функціонування товариств у Києві з 1906 р. стали відкриватись польські національно-культурні організації. Зібрання польської громадськості мали різноманітні напрямки й форми, що повинні були підтримати національну свідомість, згуртувати громаду. Разом з тим, всі суспільні ініціативи не відображали прагнень жіночої частини населення. Існуючі форми суспільної діяльності жінок – благодійництво, просвітництво вже не відповідали їх громадській позиції. Утворення перших в імперії феміністичних організацій стали прикладом для польок, які прагнули змінити своє суспільне становище.

У 1907 р. у Києві був створений гурток жінок-польок *Kolo kobiet polskich Kijowa*. Його заснування дослідники пов'язують з приїздом до Києва Є. Змієвської, яка прочитала декілька лекцій перед поляками Києва про діяльність жіночих товариств у Варшаві.

Метою організації стало «сприяння культурним, моральним та економічним досягненням польського народу» [ЦДІАУК а: 591]. Із цією метою товариство повинно було проводити лекції для жінок, покращувати систему жіночої освіти, підтримувати жіночі ремесла і промисли, виконувати посередницькі функції у пошуку роботи для жінок [Kraj b].

Розуміючи необхідність допомоги жінкам, які мають дітей, організація обумовила в Статуті створення спільних магазинів, кас, що мали зменшити видатки родини. Для бідних жінок передбачалось відкриття курсів підготовки до різноманітних професій.

Організація проголосила широкі завдання, які б охопила різні частини жіночого населення, як міського, так і сільського. В містах потрібно було різноманітними засобами сприяти підвищенню «релігійного й морального рівня» жінок, запобігати моральному падінню (вочевидь мала на увазі проституція – О. Н.) та боротись з алкоголізмом. Для селянок передбачались лекції на тему ведення господарства, поширення сільської техніки, відкриття аптек, бань, надання акушерської допомоги [ЦДІАУК е: 100].

Новостворене товариство задекларувало у Статуті своє прагнення «бути поза всіма політичними напрямками, виголошувало свободу думки». Членами товариства могли бути повнолітні дієздатні жінки, яким було надано право голосу. Рішення приймалися як зборами, так і Правлінням, обраним на зборах всіх членів.

Фактично, мова йде про створення першої польської організації, яка стояла на захисті інтересів жіноцтва. На противагу об'єднанням, що створювалися напередодні і базувались на єдності релігійній – християнські католицькі товариства чи професійній – товариства взаємодопомоги прислужі тощо, в даному випадку жінки усвідомили свою єдність як окремої соціальної групи.

Засновницями організації стали три дворянки – Я. Орловська, М. Комарницька та Г. Кнолл. На початку діяльності товариство обрало Правління та розподілило функції. Керівничкою *Kola* стала Габрієла Кнолл. Секцію самоосвіти очолила Яніна Орловська, сільськогосподарчу – Ромуальда Хоецька, роботи з міським населенням – Аліна Зволінська.

Про діяльність організації можуть свідчити матеріали архівів, більшість яких написано жандармами чи місцевими чиновниками, яких лякала громадська активність польок. Тому про всі свої ініціативи жінки

попереджали місцеву владу, але їх діяльність постійно знаходилась під контролем.

Kolo запрошувало на лекції активісток жіночого руху Польщі – Є. Змієвську, Ц. Валевську та І. Мошенську [ЦДІАУК j: 41-42]. Їх перебування в Києві мало велике значення для розповсюдження емансипаційних ідей. Окрім проведення публічних лекцій, ці жінки були членами польських феміністичних організацій і мали практичний досвід організаційної роботи, що міг бути корисним їх співвітчизницям киянкам. Є. Змієвська – одна із засновниць Польського товариства письменниць і вчительок [Kraj a], Ц. Валевська – письменниця, авторка книги «Жіночий рух в Польщі» [Walewska 1909], І. Мошенська – лідерка радикального напрямку польського феміністичного руху.

Із доносів жандармерії дізнаємося про громадські акції товариства, а саме, що жінки «керують польськими робітниками у місті, влаштовуючи для них зібрання і читання лекцій, і створюють для їхніх дітей таємні школи». Повідомлялось, що кожна з діячок має в себе школу до десяти дітей робітників [ЦДІАУК d: 5]. Таке повідомлення стурбувало місцеву владу, яка примусила київську жандармерію провести ретельну перевірку цієї інформації. Однак та не підтвердилась і жодних свідочств про влаштування шкіл для дітей робітників не було виявлено.

Наступним кроком організації стало поширення території її діяльності, відкриття філій. У 1908 р. було відкрито Уманський гурток польських жінок, у 1909 – Білоцерківський (керівник Є. Л. Малевська) та Бердичівський [ЦДІАУК j: 36, 123, 141].

Діяльність організації польських жінок носила культурно-просвітницький характер. В архівах зберігаються прохання до жандармерії на влаштування концертів, лекцій просвітницького характеру, що були присвячені жіночому руху, видатним жінкам, проблемам гігієни, здоров'я, розвитку культури, мистецтва тощо.

Така просвітницька робота викликала особливе обурення місцевих поліцмейстерів. В своїх дописах вони звертали увагу на те, що «... на чолі всієї будівлі благополуччя польського населення – розвиток виховної справи і удосконалення системи народ-

ної освіти, про що піклується педагогічний відділ гуртка. І справа тут полягає в тому, щоб ізолювати польську дитину від російської школи, а польську матір від російської культури, щоб польське населення в культурному та економічному плані підвищувалось над оточуючим російським» [ЦДІАУК f: 2]. Незважаючи на прохання жандармерії закрити товариство польських жінок, дозвіл на це могло дати лише Губернське у справах товариств присутствіє, для чого підстав не було.

Діяльність товариства не припинялась і пізніше, що продовжувало турбувати місцеву владу. Начальник Київського жандармського управління у 1913 р. у листі до генерал-губернатора повідомляв, що товариство польських жінок переслідуючи офіційно «клубні цілі», насправді легальними і нелегальними шляхами сприяє «підняттю польського духа і польської культури» [ЦДІАУК b: 43]. Він зазначав, що товариство складається із жінок з аристократичних кіл, «які мають певні зв'язки» і отримують доходи від проведення концертів і вечорів. Всі ці засоби вони вкладають в роботу з молоддю у співпраці з Римсько-католицьким благодійним товариством та Товариством літніх дитячих колоній. Маючи штат «досвідчених викладачів», жінки товариства проводять агітаційну роботу, засновуючи таємні школи по селам, де живуть польські землевласники.

Ще одна громадська ініціатива викликала не тільки нерозуміння, але й підозру влади, а саме – влаштування їдальні. Їдальня була влаштована по вул. Фундуклеєвській, 26 на кошти Марії Потоцької, а її мета, за донесенням, полягала у тому, щоб поширити «польську ідею», надати таке місце зустрічі польській молоді, яке б не викликало підозри [ЦДІАУК b: 44]. До їдальні ходили не тільки поляки, які обідали в окремій залі, але студенти і курсистки, а іноді і «пролетарські сили». В приміщенні їдальні проходили також різноманітні зібрання.

Польські товариства міста тісно співробітничали поміж собою. Коли було заарештовано бібліотекарку Корпорації, польської організації соціалістичного спрямування, К. Чарнецьку, бібліотекою стало опікуватися Жіноче товариство [ЦДІАУК b:

44]. До товариства стали приходити студенти, які читали свіжу періодику, що стала надходити до організації.

Отже, Коло польських жінок стало першою польською жіночою організацією Наддніпрянщини, що проголосила захист інтересів жіноцтва. Їхня діяльність відіграла важливе значення у формування свідомості жінок, які завдяки громадській роботі, об'єднанню сил відчували свої можливості, отримували досвід самоорганізації і суспільно-корисної праці, підвищували свій соціальний статус і розширювали соціальні зв'язки.

Ще одним жіночим товариством, що задекларувало у своєму Статуті допомогу жіноцтву, стало Одеське товариство рівноправ'я польських жінок. У травні 1912 р. до Одеського градоначальника надійшло прохання про відкриття філії Варшавського Товариства рівноправ'я польських жінок, підписане десятьма жінками [ДАОО: 1]. Із цим проханням одеситки-польки звернулись і до варшавського губернатора. Місцева влада довго вагалась з приводу відкриття товариства, про що свідчить переписка між градоначальником, міським поліцмейстером, окремими підрозділами жандармерії, що перевіряли благонадійність жінок, які підписали прохання. Лише на початку 1913 р. Товариство змогло розпочати свою діяльність.

Так розпочалась історія однієї з найцікавіших польських організацій, що засвідчила розповсюдження емансипаційних ідей в польському суспільстві. Одеське товариство виникло як філія варшавського, заснованого у 1907 р. П. Кучальською-Рейншміт. Цілі і завдання одеської філії співпадали зі Статутом центральної організації. Це було – досягнення рівності з чоловіками у трудовому і публічному праві, судочинстві, підйом рівня загальної і професійної жіночої освіти, захист виробничих інтересів жінок та поліпшення умов праці, реформи в гігієні виховання та праці, поширення просвітницької роботи стосовно гігієни, боротьби з аморальністю, алкоголізмом, регламентація проституції [Ossolineum].

Для виконання цих завдань товариство прагнуло проводити лекції, зібрання, громадські слухання, відкривати і підтримувати школи для молоді і студентства, бібліотеки, читальні, звертатися за розглядом

певних питань до різноманітних державних закладів та інституцій, допомагати членам товариства у пошуку роботи, отримання дешевої медичної допомоги чи юридичних порад [ДАОО: 7]. Засновницями товариства стали жінки з середнього прошарку польського суспільства, в більшості – з інтелігенції.

Діяльність товариства була нетривалою, але відзначилася кількома громадськими ініціативами. У лютому 1913 р. у членкинь Товариства зародилася ідея відкриття курсів шиття для дівчат незаможних станів. У програму навчання повинні були входити пошив білизни й одягу, навчання ручному та машинному шиттю, рукоділля та заняття з малювання й креслення для копіювання викрійок [ДАОО: 31]. Для відкриття курсів жінки здобули дозвіл на передачу обгорткової тканини, яку могли передати їм різноманітні торгівельні фірми..

Однак не так легко було працювати, коли влада постійно підозрювала організацію у підривній діяльності. Градоначальник заборонив відкриття курсів, що могли стати корисним кроком для отримання жінками професії. Однак, як зазначалось у «Kalendarze Domu Polskiego» щорічному друкованому органу поляків Одеси, виданому 1915 р., Товариство рівноправ'я протягом двох років свого існування утримувало школу для бідних дівчат [Kalendarz: 80].

Ще більш цинічною стала наступна заборона влади. Товариство прохало дозволу на відкриття у своєму приміщенні довідкового бюро, що надавало б жінкам інформацію про наявність вільних робочих місць, часи прийому адвокатів і лікарів. Відповідь була вельми короткою – Товариству дозволяли відкриття такого інформаційно-довідкового центру за умови сплати збору в місцеве казначейство двох тисяч карбованців. Безперечно, така сума була не можливою для товариства, тому назване бюро так і не було відкрите.

Отже, діяльність Одеського товариства рівноправ'я жінок була спрямована на зміну становища жінок. Кроки, здійснені товариством, свідчили про розуміння сутності пригніченого стану жінок у суспільстві і необхідності допомогти співвітчизницям. Такими заходами допомоги повинні були

стати курси шиття для дівчат і бюро посередництва праці.

У діяльності двох польських жіночих організацій було багато як спільного, так і різного. Обидві організації, спрямовані на підтримку польських жінок, по-різному її розуміли і, відповідно, діяли. Спробуємо розібратись в особливостях діяльності обох товариств, щоб визначити їх роль у житті польської громади.

І київське, і одеське польські жіночі товариства мали схожі цілі – допомога жінкам у отриманні належної освіти, професії, соціального захисту, медичних та юридичних порад тощо. Такі завдання організацій були сформульовані у дусі ліберального фемінізму, гасла якого стали ознакою жіночого руху другої половини XIX – початку XX ст. [Offen: 271-272]. Разом з тим, ідеї суфражизму – здобуття політичних прав, так і не були поставлені в польському жіночому русі Російської імперії. Причина цього вбачається саме в тому, що населення країни, і жіноче, і чоловіче, після 1907 р. не мало впливу на політику держави, і такі завдання не могли постати в офіційно дозволених громадських організаціях.

До того ж, польське населення Наддніпрянщини не вирізнялось радикальними поглядами на жіноче питання. Навіть в Польщі далеко не всі прогресивні діячки жіночого руху визнавали першочерговість завдань фемінізму. Так П. Кучальська-Рейншміт пішла на розрив з національно-свідомою ліберально-демократичною інтелігенцією, представленою такими діячками як Е. Ожешко і М. Конопницька, які першочерговим завданням польського суспільства вбачали здобуття незалежності країни. П. Кучальська-Рейншміт вважала, що сьогодні жінки, «беручи участь у визволенні різноманітних суспільних груп, для себе громадянських прав не здобули», а тому повинні створити окремих жіночий рух [Walczevska: 177-179]. Засновниця польського фемінізму проголошувала необхідність боротьби за права жінок зараз, зазначаючи, що «без зміни самосвідомості жінок не дочекаємось і у вільній країні виборчих прав» [Zaleska:107].

Однією з особливостей польського жіночого руху в Наддніпрянщині є відсутність

чітко сформульованої програми розвитку. Але таке становище притаманне не тільки польським жіночим об'єднанням. Українські жіночі товариства Наддніпрянщини, проголошуючи конкретні цілі й завдання своєї діяльності, зосереджувались на реальних кроках допомоги жінкам, мало замислюючись над теоретичними основами соціальних трансформацій.

Дослідниця українського жіночого руху М. Богачевська-Хом'як ввела в науковий дискурс поняття прагматичного фемінізму. Його розповсюдження історик пов'язує з країнами, позбавленими державності, до складу яких на початку XX ст. входять як Польща, так і Україна. Характерними рисами цього різновиду жіночого руху є служіння суспільству без оформлення ідеологічної програми фемінізму. Також притаманними прагматичному фемінізму є тісний зв'язок з націоналізмом, не як доктриною, а як боротьбою підкореного суспільства за досягнення певних прав і свобод [Богачевська-Хом'як: 27-30].

Схожими були і форми діяльності Одеського і Київського товариств: влаштування публічних зібрань, лекцій, бібліотек, професійних курсів тощо. Однак аналіз діяльності названих товариств доводить, що в цьому напрямку так і не було зроблено вагомих кроків. Якщо Одеське товариство прагнуло реалізувати поставлені завдання, але наштовхувалось на заборони влади, то Київське зосередилось лише на культурно-просвітницькій роботі, що дозволяє залучити його до поміркованих польських організацій. Публічні лекції із запрошеними гостями, аматорські вистави і концерти, світські вечори і зустрічі дозволяли польським жінкам певних соціальних прошарків згуртуватись, відчутти свою єдність.

У доповіді начальника Київського жандармського управління, написаному 1913 р., зазначено, що Київське жіноче товариство «утворене із дам, що належать до аристократичних заможних прошарків, володіє достатніми коштами, що поповнюються за рахунок різноманітних концертів, вечорів та інше. Витрачаються ці кошти виключно на підйом польського духа і польської культури легальними і нелегальними способами, як в місті, так і в селищах польських помі-

щиків» [ЦДІАУК b: 43]. Поширення освіти, об'єднання польської людності, піднесення вітчизняної культури – ті кроки, що зробило Київське товариство на шляху підтримки жіноцтва. Така специфічна діяльність жіночого феміністичного товариства могла б викликати здивування, якби не розуміння суспільно-політичних умов, в яких формувався польський жіночий рух в Наддніпрянщині.

Поляки Києва на початку ХХ ст. мали декілька організацій – Ognіwo, Korporacja, Polonia та інші. Korporacja і Polonia об'єднували студентську молодь, яка на початку століття була фактично цілковито чоловічою [ЦДІАУК с: 145; Olizar 170]. Ognіwo, що став клубом родинного дозвілля, обмежував права жінок – вони могли входити на заходи товариства лише завдяки своїм родичам-чоловікам. І лише раз на тиждень вхід жінкам був вільний, а право бути членом або права голосу жінки в цій організації не мали [ЦДІАУК h: 5 зв]. По суті, жінки в цьому товаристві почувались лише додатком до чоловіків, а їх присутність на заходах цієї найбільшої київської польської організації була продиктована бажанням чоловіків мати розвагу на танцювальних вечорах, концертах тощо. Польки могли вільно брати участь в благодійних акціях, пов'язаних із клерикальними організаціями, наприклад у Київському римо-католицькому добродійному товаристві.

Участь польок у громадському житті Києва була надто обмеженою і не відповідала їх реальному внеску в життя громади. Саме цим можна пояснити створення організації, що повинна була об'єднати польок, надати їм право голосу, можливість творити власне гноно однодумців, допомагати одна одній. І хоча задекларовану у Статуті товариства програму жінки не змогли виконати, сам факт створення суто жіночої організації, її діяльність протягом декількох років попри

всі негаразди і перешкоди свідчать про вагомий внесок у творенні польського жіночого руху в Наддніпрянщині.

Одеське польське жіноче товариство з моменту свого створення пов'язало себе з феміністичним напрямком жіночого руху. Офіційне визнання цієї організації вимагало не тільки зусиль, але й свого роду громадянської мужності. Бо, безсумнівно, що крім клопоту утвердження організації в офіційних структурах, жінкам потрібно було ще й відстояти свою позицію в очах консервативно налаштованого польського суспільства. Товариство рівноправ'я стало першою суто жіночою польською громадою в регіоні, а також першою організацією, що пов'язала свою діяльність з польським феміністичним рухом.

Висновки. Отже, польські жіночі товариства, що виникли в Наддніпрянщині на початку ХХ ст. стали вагомою складовою жіночого руху. Суперечливі тенденції, викликані невідповідністю зростання ролі жінок у соціально-економічному житті країни та їх безправним становищем у політичному житті і статусом у приватній сфері, спричиняли активізацію громадської діяльності жінок, викликали хвилю наростання жіночого руху. Поява польських феміністичних товариств в Наддніпрянщині свідчила про поширення ідей емансипації, як вони були трактовані в даний період у польському середовищі. Розповсюдження польських видань, співпраця із жіночими товариствами Королівства Польського та Австро-Угорщини, аналогічні акції й форми роботи доводять, що польський фемінізм пускав корені на українських землях. Одночасно, зосередженість на культурно-просвітницьких акціях, допомога польському населенню без різниці статі є специфікою феміністичного руху польок, пов'язаних долею з Україною.

ЛІТЕРАТУРА

Blobaum R. *Kwestia kobieca w Krolestwie Polskim// Działaczki społeczne, feministki, obywatelki... Samoorganizowanie się kobiet na ziemiach polskich do 1918 roku (na tle porównawczym)*. 2008. s. 37-56

Czajeczka B. «Z domu w szeroki świat». *Droga kobiet do niezależności w zaborze austriackim w latach 1890–1914* / B.Czajeczka. Krakow: Uniwersytatis, 1990. 266 s.

Dadej I. *Czytelnia dla kobiet jako miejsce i przestrzeń krakowskiego ruchu kobiecego. Salon czy własny pokój?*

// *Krakowski szlak kobiet. Przewodniczka po Krakowie emansypantek*. Krakow: Fundacja Przestrzeń Kobiet. 2009. S. 32-38

Gornicka-Boratynska A. *Stańmy się sobą. Cztery projekty emansypacji (1863–1939)*. Warszawa, 2001. 272 s.

Kalendarz Domu Polskiego w Odesie. 1915.

Kraj a. 1905. № 30.

Kraj b. 1907. № 11.

Nikolayenko O. Charakterystyka porównawcza działalności polskich kobiecych organizacji na Ukrainie Naddnieprzańskiej na początku XX wieku // *Przegląd Nauk Historycznych*. 2013. R. XII. Nr. 2. S. 253-261;

Offen K. *Feminism. Encyclopedia of Social History*. New-York. 1994. P. 271-272

Olizar B. *Liga narodowa // Pamiętnik Kijowski*. T.3. Londyn, 1966. S.170.

Ossolineum (Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu). Sygn.13262/II. *Kolo kobiet Polek*.

Walczevska S. *Damy, rycerze I feministki. Kobiety dyskurs emancypacyjny w Polsce*. Kraków, 2000. S. 177-179.

Walewska C. *Ruch kobiecy w Polsce*. Warszawa, 1909.

Zaleska Z. *Czasopisma kobiece w Polsce (1818-1937)*. Warszawa, 1938. Zaleska Z. 1938.

Білобровець О. Діяльність польських громадських організацій в Одесі на початку XX ст // *Поляки на Півдні України та в Криму*. Зб. наук. статей. Одеса-Ополе-Вроцлав, 2007. С. 75-79;

Богачевська-Хом'як М. *Білим по білому. Жінки в*

громадському житті України 1884-1939. Київ, 1995
ДАОО (Державний архів Одеської області. Ф.2, Оп.7. Спр.482.

Коженьовський М. *За золотими ворітьми. Суспільно-культурна діяльність поляків у Києві в 1905-1920 роках*. К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2015. С. 382-390.

Юкіна І.І. *Формирование феминистской идеологии в пореформенной России (вторая половина XIX – начало XX вв.) / И.И. Юкіна // Женщины в истории. Возможность быть увиденными*. – Минск: БГПУ, 2002. Вып. 2. С. 229–240.

ЦДІАУК (Центральний державний історичний архів України в м. Києві). Ф. 274, Оп. 1. Спр. 2982, ч. 2.

ЦДІАУК б. Ф. 274. Оп. 5. Спр. 14.

ЦДІАУК с. Ф. 274. Оп. 1. Спр. 2982.

ЦДІАУК d. Ф. 275. Оп. 1. Спр. 1934.

ЦДІАУК е. Ф. 442. Оп. 632. Спр. 647, ч. II.

ЦДІАУК f. Ф. 442. Оп. 639. Спр. 797.

ЦДІАУК g. Ф. 442. Оп. 855. Спр. 316.

ЦДІАУК h. Ф. 442. Оп. 859. Спр. 2, ч. 2.

REFERENCES

Blobaum R. 2008 [Women's issue in the Kingdom of Poland] *Public figures, feminists, citizens... Self-organization of women of polish lands before 1918 (comparative analysis)* 37-56 Warszawa [in Polish].

Czajacka B. 1990 [From home to the wide world. Women's roads to independence in the Austrian lands in 1890-1914.] Krakow: Uniwersytatis [in Polish].

Dadej I. 2009 *Library for women as a meeting point and crossroads of the Krakow women's movement. Salon or your own room? [Emancipation Krakow guide]* Krakow 32-38 [in Polish].

Gornicka-Boratynska A. 2001 [Become ourselves. Four projects of emancipation [1863-1939]] Warszawa [in Polish].

Kalendarz Domu Polskiego w Odessie. [Calendar of the Polish House in Odessa] 1915 [in Polish].

Kraj a. 1905. № 30 [in Polish].

Kraj b. 1907. № 11 [in Polish].

Nikolayenko O. 2013 [Comparative characteristics of the activities of Polish women's organizations in the Dnieper Ukraine at the beginning of the twentieth century] *Historical science overview* 12,2, 253-261 [in Polish].

Ossolineum (Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu). – Sygn.13262/II. – *Kolo kobiet Polek* [in Polish].

Walczevska S. 2000 [Ladies, knights, feminists. Women's emancipatory discourse in Poland]. Kraków [in Polish].

Walewska C. 1909 [Women's movement in Poland] Warszawa [in Polish].

Zaleska Z. *Czasopisma kobiece w Polsce (1818-1937)*. – Warszawa, 1938. Zaleska Z. 1938 [Women's periodicals in Poland (1818-1937)]. Warszawa [in Polish].

Bilobrovec O. (2007) *Diyalnist polskich gromadskich organizacij v Odesi na pochatku XX st. [Activities of Polish public organizations in Odessa at the beginning of the 20th century]* Polaky na pivdni Ukrainy ta v Krymu - Poles in the South and in Crimea, 75-79 [in Ukrainian].

Bogachewska-Khomjak M. 1995 *Bilym po bilomu. Zinky v gromadskomu zytty Ukrainy 1884-1939. [White on white. Women in public life in Ukraine at 1884-1939]*. Kyjiv [in Ukrainian].

ДАОО (State Archives of Odessa Region) – Ф. 2, Оп. 7, Сп. 482 [in Ukrainian].

Kozeniowski M. (2015) *Za zolotymi voritmi. Suspilno-kulturna diyalnist polakiv v Kyjevi v 1905-1920 rr. [Behind the golden gates. Social and cultural activities of Poles in Kiev in 1905-1920]* K. [in Ukrainian].

Yukina (2002) *Formirovanie feministskoj ideologii v poreformenoj Rosii (vtoraja polovina XIX – nachalo XX vv) [Formation of feminist ideology in post-reformed Russia (second half of the 19th - early 20th century)] Zenshchiny v istorii. Vozmoznost byt uvidennymi - Women in history. opportunity to be seen*. 2, 229-240 [in Russian].

ЦДІАУК (Центральний державний історичний архів України в м. Києві [Central state historical archive of Ukraine in Kyjv]. Ф. 274. Оп. 1. Спр. 2982, ч. 2.

ЦДІАУК б. Ф. 274. Оп. 5. Спр. 14.

ЦДІАУК с. Ф. 274. Оп. 1. Спр. 2982.

ЦДІАУК d. Ф. 275. Оп. 1. Спр. 1934.

ЦДІАУК е. Ф. 442. Оп. 632. Спр. 647, ч. II.

ЦДІАУК f. Ф. 442. Оп. 639. Спр. 797.

ЦДІАУК g. Ф. 442. Оп. 855. Спр. 316.

ЦДІАУК h. Ф. 442. Оп. 859. Спр. 2, ч. 2.